

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ГЕОГРАФСКИ ФАКУЛТЕТ**

Студентски трг 3/3
11000 Београд

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

Предмет: Извештај о урађеној докторској дисертацији кандидата Николе Тодоровића

Одлуком Наставно-научног већа на седници одржаној 26. 10. 2023. године, именовани смо за чланове Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата Николе Тодоровића под насловом:

**ФАКТОРИ УСМЕРАВАЊА ДОМАЋЕ ТРАЖЊЕ КА ТУРИСТИЧКИМ
ДЕСТИНАЦИЈАМА У СРБИЈИ**

После прегледа достављене дисертације и других пратећих материјала и разговора са Кандидатом, Комисија је сачинила следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. УВОД

1.1. Хронологија одобравања и израде дисертације

Мрр Никола Тодоровић је докторске студије на смеру Геонауке на Универзитету у Београду – Географском факултету уписао школске 2015/2016. године. Положио је све испите предвиђене наставним планом и програмом: 1. Теоријске основе истраживања туризма (оцена: 10 – десет), 2. Теорија демографије (оцена: 10 – десет), 3. Теоријски правци развоја друштвене географије (оцена: 10 – десет), 4. Принципи и методе туризмолошких истраживања (10 – десет), 5. Епистемологија друштвене географије (10 – десет), 6. Проблеми и тенденције савременог развоја туризма (10 – десет), остваривши просечну оцену 10,00.

Захтев за одобрење израде докторске дисертације мрр Никола Тодоровић подноси Универзитету у Београду – Географском факултету у јуну 2017. године. Одлуком Наставно-научног већа Универзитета у Београду – Географског факултета бр. 284 од 12. 7. 2017. године, формирана је Комисија за оцену подобности теме и кандидата Николе Тодоровића за израду докторске дисертације и научне заснованости теме

„ФАКТОРИ УСМЕРАВАЊА ДОМАЋЕ ТРАЖЊЕ КА ТУРИСТИЧКИМ ДЕСТИНАЦИЈАМА У СРБИЈИ ”.

Извештај Комисије о подобности теме и кандидата Николе Тодоровића за израду односне докторске дисертације усвојен је на седници Наставно-научног већа Универзитета у Београду – Географског факултета, одржаној 21. септембра 2017. године. Веће научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду дало је сагласност за израду дисертације „ФАКТОРИ УСМЕРАВАЊА ДОМАЋЕ ТРАЖЊЕ КА ТУРИСТИЧКИМ ДЕСТИНАЦИЈАМА У СРБИЈИ ”, кандидата мр Николе Тодоровића, на седници одржаној 28. септембра 2017. године.

1.2. Научна област дисертације

Дисертација припада научној области Туризмологија, за коју је матичан Универзитет у Београду – Географски факултет. Ментор ове дисертације је др Добрица Јовичић, редовни професор Универзитета у Београду – Географског факултета, чије компетенције за менторство потврђују следећи објављени радови:

1.	Jovicic, D. (2019). From the traditional understanding of tourism destination to the smart tourism destination, <i>Current Issues in Tourism</i> , 22 (3): 276-282. doi: 10.1080/13683500.2017.1313203. Impact factor: 3.395 y 2018. г.	M21
2.	Jovicic, D. (2016). Cultural tourism in the context of relations between mass and alternative tourism, <i>Current Issues in Tourism</i> , 19 (6): 605-612. doi: 10.1080/13683500.2014.932759. Impact factor: 2.451 y 2016. г.	M21
3.	Jovicic, D. (2016). Key issues in the conceptualization of tourism destinations, <i>Tourism Geographies</i> , 18 (4): 445-457. doi: 10.1080/14616688.2016.1183144. Impact factor: 1.663 y 2016. г.	M22
4.	Dragin, A., Jovicic, D., Boskovic, D. (2010). Economic Impact of Cruise Tourism along the Pan-European Corridor VII, <i>Ekonomska istrazivanja-Economic Research</i> , Vol. 23, No. 4, ISSN: 1331-677X, UDK 338.48: 656.62 > (491.12), pp. 127-141. Impact factor: 0.118 y 2010. г.	M23
5.	Jovičić, D. (2011). Socio-cultural Impacts of Contemporary Tourism, <i>Collegium Antropologicum</i> , Vol 35, No. 2, ISSN: 0350-6134, UDK 572, pp. 599-605. Impact factor: 0.614 y 2011. г.	M23
6.	Jovičić, D. (2012). The Influence of Environment and Energy Macro Surroundings on the Development of Tourism in the 21 st Century, <i>Collegium Antropologicum</i> , Vol 36, No. 2, UDC 572, ISSN: 0350-6134, pp. 697-704. Impact factor: 0.414 y 2012. г.	M23
7.	Jovicic, D. (2014). Key issues in the implementation of sustainable tourism. <i>Current Issues in Tourism</i> , 17 (4): 297-302. doi:10.1080/13683500.2013.797386. Impact factor: 0.958 y 2014. г.	M23
8.	Dragičević, V., Jovičić, D., Blešić, I., Stankov, U., Bosković, D. (2012). Business Tourism Destination Competitiveness: a case study of Vojvodina province (Serbia), <i>Ekonomska istrazivanja-Economic Research</i> , Vol. 25, No. 2, ISSN: 1331-677X, UDK 338, pp. 311-332. Impact factor: 0.273 y 2012. г.	M23

1.3. Биографски подаци о кандидату

Мр Никола Тодоровић је рођен 19. октобра 1991. године у Пироту. Основну школу „Ната Јеличић“ је завршио у Шапцу. У истом граду је 2010. године завршио и средњу Економско-трговинску школу, смер финансијски администратор. Основне студије на смеру Туризмологија на Универзитету у Београду – Географском факултету

уписао је школске 2010/2011. године. Током основних студија био је стипендиста Министарства просвете, науке и технолошког развоја и Фонда за младе таленте Министарства омладине и спорта. Током студија је остварио просечну оцену 9,89, а дипломирао је 18. јула 2014. године одбравивши са оценом 10 завршни рад под називом „Улога пејзажних туристичких мотива у савременом развоју туризма“ под менторством професора др Добрице Јовичића. На основу успеха постигнутог током основних студија, 2015. године је проглашен за студента генерације Географског факултета.

Мастер студије на смеру Туризмологија на Универзитету у Београду – Географском факултету уписао је школске 2014/2015. године. Током мастер студија био је стипендиста Фонда за младе таленте Министарства омладине и спорта. Остваривши просечну оцену 10,00 током мастер студија, 25. септембра 2015. године је одбранио са оценом 10 мастер рад под називом „Фактори развоја иностраног омладинског туризма у Београду“ под менторством професора др Добрице Јовичића.

Докторске студије на смеру Геонауке на Универзитету у Београду – Географском факултету уписао је школске 2015/2016. године. На основу стипендије за докторанде добијене од Министарства просвете, науке и технолошког развоја, Никола Тодоровић је од априла 2016. до јула 2018. године био ангажован као истраживач-стипендиста на научно-истраживачком пројекту бр. 176017 „Проблеми и тенденције развоја геопросторних система Републике Србије“, чији је носилац Универзитет у Београду – Географски факултет. Од 1. јула 2018. године запослен је на Универзитету у Београду – Географском факултету као истраживач-сарадник на пројекту бр. 176008 „Развојни програми ревитализације села Србије“. Од 15. октобра 2021. године запослен је на Универзитету у Београду – Географском факултету као асистент на Катедри за туризмологију.

2. ОПИС ДИСЕРТАЦИЈЕ

Основни текст дисертације мср Николе Тодоровића, под називом „ФАКТОРИ УСМЕРАВАЊА ДОМАЋЕ ТРАЖЊЕ КА ТУРИСТИЧКИМ ДЕСТИНАЦИЈАМА У СРБИЈИ“, написан је на 143 стране на српском језику, садржи 44 табеле, 7 карата, 2 графикана, 3 слике и 5 прилога. У изради дисертације коришћено је 239 библиографских јединица и 9 извора података са интернета.

Структуру дисертације чини 7 повезаних поглавља:

1. УВОД (стр. 1–19)
2. КАРАКТЕРИСТИКЕ РАЗВОЈА ТУРИЗМА У СРБИЈИ (стр. 20–45)
3. ПРОЦЕС ДОНОШЕЊА ОДЛУКЕ О ОДАБИРУ ДЕСТИНАЦИЈЕ (стр. 46–76)
4. ТЕОРИЈЕ РАЦИОНАЛИЗАЦИЈЕ (стр. 77–88)
5. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА (стр. 89–97)
6. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ДИСКУСИЈА (стр. 98–133)
7. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА (стр. 134–143)

Истовремено поглавља карактеришу бројни поднаслови хијерархијски нижег ранга. Структура дисертације је јасна и прецизна у формалном и садржајном смислу.

2.1. Кратак приказ појединачних поглавља

У *Уводу* докторске дисертације су, након кратког разматрања улоге домаћег туризма и контекста његовог развоја у свету и Србији, представљени предмет, циљеви и задаци истраживања, полазне хипотезе и научне методе. Предмет истраживања везује се за туристичку тражњу у Србији, односно за њене одлике и перцепцију релевантних спољних околности, при чему је посебно представљена концепција истраживања утицаја пандемије са аспекта рационализације. Представљени су један општи и три посебна циља, девет задатака, 13 хипотеза и 10 научних метода. У последњем делу овог поглавља су разматрани разноврсни специфични друштвени, привредни и еколошки ефекти домаћег туризма, одлике домаћег туризма у појединим деловима света, дефиниција домаћег туристе и сложен однос између домаћег и међународног туризма.

У поглављу *Карактеристике развоја туризма у Србији* се након кратког прегледа историјског развоја туризма у Србији разматрају особености туристичке тражње у Србији, при чему се склоност ка путовањима у приморске дестинације истиче као доминантна одлика. Анализа туристичке понуде Србије обухвата главне дестинације домаћих туриста, националне паркове, локалитете под заштитом Унеска, али и општи приказ разноврсности природних и културних атракција у земљи. У оквиру резултата развоја домаћег туризма је, након кратког приказа динамике домаћег промета током 20. века, посебан акценат стављен на период након осамостаљења Србије 2006. године. Анализа институционалног оквира за развој домаћег туризма у Србији обухвата место домаћег туризма у актуелној Стратегији развоја туризма Србије и Стратегијском маркетинг плану туризма Србије до 2025. године, као и детаљно разматрање државног програма подстицања домаће тражње ваучерима за одмор у Србији. Досадашња истраживања понашања домаће туристичке тражње, укључујући она реализована током пандемије, такође су представљена у овом поглављу. Анализа развоја домаћег туризма у Србији је употпуњена са шест картографских прилога.

У поглављу *Процес доношења одлуке о одабиру дестинације* је, након кратког разматрања поменутог процеса и доминантних модела који теже његовом објашњавању, приступљено детаљном представљању теоријског оквира за проучавање главних фактора у овом процесу – мотивације туриста, дестинацијског имица и ограничења за путовање. У оквиру мотивације туриста су анализирани Масловљева теорија, континуум психоцентрич–алоцентрич, аномија и повећање ега, социо-психолошки и културни мотиви, социјалнопсихолошки модел мотивације у туризму, еволуционопсихолошки приступ мотивацији туриста и утицај мотивације туриста на намере за посетом. У оквиру дестинацијског имица су анализирана пионирска истраживања имица дестинација, процес његовог настанка и развоја, његове компоненте (атрибутске–холистичке, функционалне–психолошке, уобичајене–јединствене) и димензије (когнитивна, афективна, општа), као и улога дестинацијског имица у понашању туриста. У оквиру ограничења за путовање су анализирани теорија хијерархијских ограничења за доколицу и њена примена у истраживањима туризма, разноврсне димензије ограничења, ограничења у домаћем туризму и улога ограничења за путовање у понашању туриста.

Поглавље *Теорије рационализације* представља теоријски оквир за проучавање утицаја пандемије на понашање домаће туристичке тражње у Србији. Фактори који су применом аналитичке и методе посматрања издвојени као посебно релевантни за понашање српских туриста у Србији током пандемије су туристички етноцентризам,

туристичка ксенофилија, туристичка таласофилија, ограничења за путовање у иностранство и повећана свест о дестинацијама. У овом поглављу су наведени фактори анализирани са аспекта двеју теорија из области социјалне психологије које су усмерене на процес рационализације – теорије когнитивне дисонанце и теорије система мисли.

Поглавље *Методологија истраживања* обухвата детаљно описану процедуру састављања упитника и реализације два анкетна истраживања домаће туристичке тражње, као и представљање статистичких процедура примењених за обраду података у програмима *RStudio* и *SPSS*. Док је мањи број хипотеза тестиран применом *t*-теста, моделовање структурних једначина (*SEM*), које се заснива на конфирматорној факторској анализи и моделу путање, представља главни скуп метода примењен у овој дисертацији. У оквиру неопходних пратећих статистичких процедура анализиран је низ показатеља везаних за нормалност расподеле (скјунис и куртозис), поузданост показатеља (факторско оптерећење), унутрашњу конзистентност (Кронбахова алфа и композитна поузданост), конвергентну валидност (просечна издвојена варијанса), дискриминантну валидност (Форнелов и Ларкеров критеријум и размер *HTMT*), колинеарност (фактор надувавања варијансе) и пристрасност заједничког метода (Харманов једнофакторски тест). Референтне вредности свих статистичких показатеља су заједно са одговарајућим изворима табеларно приказане у оквиру овог поглавља.

Поглавље *Резултати истраживања и дискусија* обухвата приказ и детаљно разматрање добијених резултата у контексту досадашњих сазнања о предметној проблематици. Први део резултата везан је за улогу социо-демографских и туристичких одлика тражње у диференцијацији њене мотивације, представа дестинацијског имица и ограничења за путовање. Такође, анализирани су разлике између водећих, екотуристичких и културних дестинација у погледу дестинацијског имица и перципираних ограничења за путовање. Установљена је предност водећих дестинација у погледу квалитета смештаја, репутације, доступности информација и ноћног живота, док су екотуристичке и културне дестинације у предности у погледу главне атракцијске основе и ценовне приступачности. Претходно искуство у дестинацији се у свим регистрованим случајевима повезује са позитивнијом перцепцијом њених атрибута. Други део резултата везује се за моделовање понашања домаће туристичке тражње у Србији. Када је у питању општа намера за предузимањем путовања у земљи, посебно се истиче улога интраперсоналних ограничења, односно страха од неиспуњених очекивања и одсуства вредности за дати новац. Ови фактори утичу на јачање преференције ка страним дестинацијама, негативније представе укупног и посебно афективног имица, као и слабије бихејвиоралне намере. Када је у питању намера за предузимањем летовања у Србији, посебно се истиче улога туристичког етноцентризма и повећане свести о домаћим дестинацијама под утицајем пандемије. Међу најважније резултате дисертације убраја се сазнање да ксенофилне склоности српске тражње немају директан негативан утицај на намере за предузимањем путовања у земљи, што доводи у питање наводну супротстављеност домаћих и међународних туристичких кретања са становишта српских туриста и указује на то да се ради о одвојеним процесима доношења одлуке.

Закључна разматрања поред сажетка тестираних хипотеза обухватају приказ теоријских доприноса и практичних импликација резултата истраживања дисертације, као и извесна ограничења и предлоге за правце будућих истраживања. Сечена сазнања пружају допринос литератури о мотивацији туриста, дестинацијском имицу, ограничењима за путовање, понашању и намерама учесника у домаћем туризму, преференцијама туриста, свести о дестинацијама, међугрупним пристрасностима, психолошкој рационализацији и когнитивној дисонанци у туризму. Практичне смернице за туристичку оперативу, које су обликоване на основу резултата дисертације,

обухватају маркетиншке, управљачке и друге активности усмерене ка унапређењу домаћег туристичког промета у Србији.

3. ОЦЕНА ДИСЕРТАЦИЈЕ

3.1. Савременост и оригиналност

Савременост ове дисертације проистиче из чињенице да је домаћи туризам као интегрални део глобалног туризма, знатно масовнији у односу на међународна туристичка кретања. Светска туристичка организација предвиђа да ће туристи у будућем периоду услед неповољних економских прилика у свету придавати посебан значај вредностима које добијају за дати новац и бирати дестинације које се налазе ближе њиховом месту становања. Уколико ове дестинације располажу атрибутима који могу задовољити одређене туристичке потребе, и притом их одликује повољан однос квалитета и цене, реално је очекивати да ће оне бити у предности у односу на сличне, али удаљеније дестинације. Наведени тренд ће се повољно одразити на тражњу за дестинацијама које се одликују повољним положајем у односу на велике емитивне центре, а посебно значајне користи се могу очекивати у домаћем туризму, који у поређењу са међународним туризмом представља недовољно истражен феномен. Овакви и слични спољашњи утицаји на раст тражње за домаћим дестинацијама нису ретки и могу настати као последица читавог низа фактора, што додатно наглашава актуелност и потребу за континуираним проучавањем понашања домаћих туриста.

У складу са поменути, предмет истраживања у овој докторској дисертацији представља домаћа туристичка тражња у Србији, односно фактори који српске туристе усмеравају ка туристичким дестинацијама у нашој земљи. Поменути фактори обухватају разноврсне одлике туриста и њихову перцепцију релевантних спољних околности. Значај и оригиналност односне дисертације огледа се у томе да досадашња истраживања у домену домаћег туризма нису узимала у обзир комплексност мотивације домаћих туриста при одабиру туристичких дестинација у нашој земљи, у којој домаћи туризам има доминантну улогу у укупном туристичком промету.

Унутрашња мотивација туриста, њихове представе о имицу дестинација и перципирана ограничења за путовање представљају факторе који се традиционално изучавају у области понашања туриста приликом доношења одлуке о путовању. Међутим, континуирани развој савремене праксе и теорије истраживања туризма доводе до тога да су, поред традиционалних, све израженији утицаји нових и разноврсних фактора који утичу на понашање туристичке тражње при одабиру дестинација својих кретања. Увиђајући повећање броја фактора који опредељују и мотивишу савремену туристичку тражњу, кандидат је успешно и целовито истражио кључне чиниоце који усмеравају домаћу тражњу ка дестинацијама у Србији.

У спровођењу овог научног истраживања кандидат је уважио савремена теоријска знања из домена развоја домаћег туризма, актуелне тржишне трендове и искуства добре праксе развоја домаћих туристичких кретања, константно водећи рачуна да моделе понашања домаће тражње при избору дестинација у Србији сагледава у контексту досадашњих резултата и перспектива развоја домаћег туризма у нашој земљи.

На основу Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду и налаза у извештају из програма *iThenticate* којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације „ФАКТОРИ УСМЕРАВАЊА ДОМАЋЕ ТРАЖЊЕ КА ТУРИСТИЧКИМ

ДЕСТИНАЦИЈАМА У СРБИЈИ”, аутора Николе Тодоровића, потврђена је оригиналност ове докторске дисертације.

3.2. Осврт на референтну и коришћену литературу

Обим и квалитет презентованих библиографских јединица су у складу са научним приступом и постављеним циљевима и задацима истраживања. Раније је већ поменуто да је у раду коришћен импозантан број библиографских јединица и интернет извора што је у складу са трендовима у савременим научним истраживањима. При избору обима и квалитета коришћених извора литературе показан је висок степен научне и стручне зрелости, самосталности и актуелности. У раду је коришћена инострана и домаћа литература, са већим уделом литературе са енглеског говорног подручја, што је разумљиво, јер су се инострани аутори више бавили проблематиком која је предмет дисертације. Литература са енглеског говорног подручја је у највећој мери коришћена у постављању теоријско-методолошке основе истраживања. Домаћи извори литературе послужили су као валидна основа за целовито сагледавање досадашњих резултата и проблема развоја домаћег туризма у Србији, са посебним акцентом на резултатима привређивања у водећим дестинацијама домаћег туризма у нашој земљи. Највећи део коришћених библиографских јединица је објављен у последњих десетак година што потврђује њену несумњиву актуелност. Коришћена је литература практично свих водећих иностраних и домаћих аутора који се баве проблемима истраживања у дисертацији.

3.3. Опис и адекватност примењених научних метода

Научне методе које су коришћене у овој докторској дисертацији повезане су са постављеним задацима истраживања, при чему посебан значај имају мултидисциплинарни туризмолошки приступ и прецизне статистичке методе.

Аналитички метод је примењен приликом прегледа предметне литературе како би се сагледала постојећа сазнања о процесу одабира туристичких дестинација, факторима који утичу на ову одлуку и међусобним утицајима ових фактора. Овај метод је такође примењен за сагледавање релевантних одлика домаћег туризма у Србији кроз анализу података званичне државне статистике туризма, при чему је део сазнања представљен коришћењем картографског метода у програму *ArcGIS Pro*. Упознавање са главним особинама туристичке тражње у Србији употпуњено је опсервационим методом. Постављање концептуалног оквира истраживања спроведено је помоћу метода моделовања, путем којих су предметни фактори повезани постављањем хипотеза о односима између њих. Хипотетички оквир је употпуњен применом дедуктивног метода, којим су на основу општих сазнања из литературе постављене претпоставке о међусобним утицајима анализираних фактора у предметном контексту истраживања.

Анкетно истраживање је основни метод прикупљања података у овој дисертацији а првенствено се заснива на примени Ликертове скале за оцену истраживаних фактора. Обрада података у циљу тестирања постављених хипотеза спроведена је применом статистичког метода у програмима *SPSS* и *RStudio*, при чему се у низу примењених основних и помоћних статистичких процедура посебно издваја моделовање структурних једначина (енгл. *structural equation modeling – SEM*).

Методом генерализације су на основу испитаног узорка изведени општи закључци везани за правилности у понашању домаће туристичке тражње и њених сегмената приликом одабира домаћих дестинација.

Применом метода компарације установљене су сличности и разлике између резултата добијених овим истраживањем и оних који су проистекли на основу претходних сазнања и испитивања. Како би се формулисао и представио научни и практични допринос дисертације, сви релевантни резултати истраживања, стављени у контекст досадашње теорије и сагледаног стања домаћег туризма у Србији, повезани су у целину применом синтезног метода.

3.4. Применљивост остварених резултата

Истраживачки модел и емпиријски резултати овог комплексног истраживања доприносе туристичкој теорији и пракси на два начина: у погледу даљег развоја теорије туризмолошких истраживања везаних за домаћи туризам као облик туристичког промета који још увек доминира у односу на инострани туризам у нашој земљи; као и у домену управљања туристичким дестинацијама ка којима се усмерава највећи део домаће туристичке тражње. Научни допринос докторске дисертације је у томе што пружа научно поткрепљене податке о могућностима развоја домаћег туристичког промета, до сада оствареним резултатима туристичког привређивања у овом домену, као и перспективама домаћег туризма у склопу интегралне туристичке понуде Србије.

Истраживања на терену и анализа добијених података, послужила су као основа за креирање адекватних смерница за тржишно прилагођавање понуде овог облика промета, процену могућности повећања туристичких резултата, и оцену важности улоге и ефеката како афирмисаних тако и нових дестинација домаћег туризма у нашој земљи.

Дисертација поседује и наглашен апликативни карактер, с обзиром на то да су резултати истраживања дали значајан допринос дефинисању места и улоге домаћег туризма у укупном развоју туризма Србије, истовремено пружајући релевантне и научно утемељене предлоге за туристичку валоризацију њеног хетерогеног мотивског потенцијала, као интегралног дела туристичке понуде наше земље.

Резултати научних истраживања се огледају и у креирању јасних смерница и упутстава за рад низа интересних партнера инволвираних у развој домаћег туризма у Србији, као што су туристичке агенције, хотелијери и остали сегменти туристичке привреде, затим државни органи, стручне и образовне институције, установе културе и уметности, невладине организације и локално становништво. Овде се посебно мисли на допринос резултата истраживања у домену правилног позиционирања туристичке понуде и садржаја на домаћем тржишту.

3.5. Оцена достигнутих способности кандидата за самостални научни рад

На основу прегледа дисертације мср Николе Тодоровића може се тврдити да се ради о оригиналном научно-истраживачком раду написаном по свим стандардима који су прописани и уобичајени за овакву врсту радова. С обзиром на то, и чињеницу да је кандидат до сада објавио завидан број научних радова који се баве изучавањем туризмолошке теорије и праксе, са акцентом на понашању туристичких потрошача, хетерогеним аспектима туристичког привређивања и селективним облицима туризма, међусобном односу домаћих и иностраних туристичких кретања, као и да су досадашње научно усавршавање и рад кандидата у складу са темом дисертације, сматрамо да је њеном успешном израдом потврђено да мср Никола Тодоровић поседује потребну способност, знање и зрелост, и да се може самостално бавити научним радом у оквиру ове комплексне материје.

4. ОСТВАРЕНИ НАУЧНИ ДОПРИНОС

4.1. Приказ остварених научних доприноса

- Истраживачки модел и емпиријски резултати ове докторске дисертације доприносе унапређењу туризмолошке теорије и праксе развоја туризма на два начина: у погледу даљег развоја теорија истраживања домаћег туризма, целовитом сагледавању и тумачењу мотивације домаће тражње при одабиру дестинација у нашој земљи, као и у домену побољшања управљања туристичким дестинацијама у Србији.
- Научни допринос докторске дисертације је у томе што пружа научно поткрепљене податке о факторима усмеравања домаће тражње ка домаћим дестинацијама и моделима одабира односних дестинација, чиме се тумаче досадашњи резултати туристичких кретања домаћих туриста, као и перспективама развоја домаћег туризма који мора уважавати савремене потребе и захтеве хетерогене домаће туристичке тражње.
- Истраживања на терену и анализа добијених података, сублимирана су у виду израде конкретних и реалних смерница за тржишно прилагођавање понуде домаћег туризма у Србији, процене могућности повећања овог облика туристичког промета, и оцене важности улоге и ефеката чинилаца на основу којих се усмерава домаћа туристичка тражња.
- Резултати истраживања имају, не само научни, него и апликативни карактер, с обзиром на то да су на адекватан и целовит начин дефинисали место и улогу домаћег туризма у укупном туристичком промету наше земље, јасно истичући да носиоци понуде морају сагледавати чиниоце који имају пресудну улогу при усмеравању домаће тражње ка различитим типовима дестинација у Србији.
- Резултати до којих се дошло у овој дисертацији могу бити од велике користи свим релевантним стејхолдерима у области развоја домаћег туризма, а нарочито организаторима понуде у новим и потенцијалним дестинацијама које тек излазе на туристичко тржиште, као и менаџерима дестинација које до сада нису успеле да анимирају значајнију туристичку тражњу.

4.2. Критичка анализа резултата истраживања

У досадашњем периоду било је парцијалних истраживања посвећених проблематици развоја домаћег туризма у Србији, али је чињеница да домаћи туризам није био предмет целовитог туризмолошког истраживања, нити се у ранијем периоду довољно пажње посвећивало целовитом испитивању мотивације домаћих туриста, при одабиру дестинација својих кретања унутар Србије.

У овој дисертацији мотивација туриста је истраживана на два нивоа. Први ниво је представљао испитивање улоге класичних или традиционалних унутрашњих мотива, док се путем другог нивоа мотивацији туриста приступило са еволуциопсихолошког аспекта, односно кроз призму туристичке ксенофилије, као манифестације једног од фундаменталних људских мотива – потребе за истраживањем.

Велики број дестинација у Србији упркос атрактивним природним и антропогеним мотивима не успева да привуче значајнији број домаћих туриста. Иако је улога фактора везаних за организованост туристичке понуде ових дестинација несумњиво велика, бројни други фактори усмеравања туристичке тражње се негативно одражавају на успех ових дестинација на тржишту. Због тога, резултати ове дисертације могу помоћи дестинацијама да унапреде своју понуду и помогну туристима да превазиђу

своја кључна ограничења за реализацију посете. Успех већег броја дестинација у овим намерама, како на основу резултата истраживања из ове дисертације тако и на основу будућих истраживања, значајно би допринео равномернијој дистрибуцији токова домаћих туриста у Србији.

4.3. Верификација научних доприноса

- **Радови који су резултат истраживања у оквиру докторске дисертације**

Категорија М21

- **Todorović, N.,** Belij Radin, M., Vesić, M., Pavlović, S. (2023). Beyond symbolic: the role of tourism ethnocentrism in domestic tourism. *Current Issues in Tourism*. DOI: 10.1080/13683500.2023.2195999

Категорија М33

- **Todorović, N.,** Belij, M. (2019). Constraints for domestic tourism demand in Serbia. *Contemporary trends in tourism and hospitality, 2019 – Get ready for iGeneration, Collection of Papers, Novi Sad, September 2019*, (pp. 62–67). Novi Sad: University of Novi Sad – Faculty of Sciences, Department for Geography, Tourism and Hotel Management. ISBN 978-86-7031-523-5
- **Todorović, N.,** Vesić, M. (2019). The contribution of domestic tourism to the balanced regional development of Serbian province of Vojvodina. *Proceedings of International Scientific Symposium “New Trends in Geography”, Ohrid, October 2019*, (pp. 299–306). Skopje, North Macedonia: Macedonian Geographical Society. UDC: 338.48-44(497.113-88)
- **Тодоровић, Н.,** Весић, М., Белиј Радин, М. (2022). Туристичка мотивација младих у Србији. У: Лојовић, М. (ур.): *Зборник радова – Међународна конференција Туризам у савременом европском и евроазијском простору – стање, проблеми, изазови, перспективе*, (стр. 559–569). Требиње: Висока школа за туризам и хотелијерство. ISBN 978-99976-906-5-4

Категорија М51

- **Todorović, N.,** Belij Radin, M. (2020). Destination image in Serbian youth ecotourism. *Glasnik Srpskog geografskog društva*, 100(2), 107–128. DOI: 10.2298/GSGD2002107T

Категорија М63

- Белиј, М., **Тодоровић, Н.** (2018). Улога домаћег туризма у равномерном регионалном развоју на примеру Источне и Јужне Србије. *Седми научно-стручни скуп са међународним учешћем Локална самоуправа у планирању и уређењу простора и насеља, Требиње, април 2018.*, (стр. 209–215). Београд: Асоцијација просторних планера Србије, Универзитет у Београду – Географски факултет. ISBN: 978-86-6283-061-6

Категорија М64

- **Тодоровић, Н.** (2022). Негативни елементи дестинацијског имиџа у домаћем туризму Србије. У: Павловић, С., Белиј Радин, С., Весић, М. (ур.): *Књига апстраката – Научни скуп са међународним учешћем Традиција и трансформација туризма као просторног феномена*, (стр. 102). Београд: Универзитет у Београду – Географски факултет. ISBN 978-86-6283-131-6

- **Остали радови објављени у периоду након пријаве дисертације**

Категорија М23

- Belij Radin, M., Vujičić, M. D., **Todorović, N.**, Dragin, A. S., Stankov, U., Mijatov, M. B. (2022). Modeling spa destination choice for leveraging hydrogeothermal potentials in Serbia. *Open Geosciences*, 14, 906–920. DOI: 10.1515/geo-2022-0404

Категорија М24

- Travar, I., **Todorović, N.**, Pavlović, S., Parra-López, E. (2022). Are Image and Quality of Tourist Services Strategic Determinants of Satisfaction? Millennials' Perspective in Emerging Destinations. *Administrative Sciences*, 12(3), 88. DOI: 10.3390/admsci12030088

Категорија М34

- **Todorović, N.** (2019). Touristification in Belgrade: bottom-up or top-down? *Book of Abstracts of CAT-ference 2019: 8th International Urban Geographies of Post-communist States Conference, Belgrade, September 2019*, (pp. 126). Belgrade: University of Belgrade – Faculty of Geography. ISBN: 978-86-6283-081-4

Категорија М51

- **Todorović, N.**, Budović, A., Ćihova, M., Riboškić, D., Piroški, V. (2018). Exploring cognitive and affective components of Belgrade's destination image. *Glasnik Srpskog geografskog društva*, 98(2), 119–146. DOI: 10.2298/GSGD1802119T
- Vesić, M., Bolović, J., **Todorović, N.**, Pavlović, S. (2021). Uticaj pandemije COVID-19 na održivi razvoj ruralnog turizma u turističkoj regiji Zapadna Srbija. *Ecologica*, 28(103), 451–458. DOI: 10.18485/ecologica.2021.28.103.16
- Pavlović, S., **Todorović, N.**, Bolović, J., Vesić, M. (2021). Variations in seasonality in spa centres in Serbia. *Glasnik Srpskog geografskog društva*, 101(1), 89–110. DOI: 10.2298/GSGD2101089P
- Pavlović, S., Đurđić, S., Belij Radin, M., Filipović, D., **Todorović, N.** (2022). Seasonality and sustainability of tourism – case study: protected mountain areas in Serbia. *Dela*, 57, 137–153. DOI: 10.4312/dela.57.137-153

Категорија М63

- Белиј, М., **Тодоровић, Н.** (2020). Здравствени и wellness туризам као фактор локалног развоја. *Осми научно-стручни скуп са међународним учешћем Локална самоуправа у планирању и уређењу простора и насеља, Београд, новембар 2020.*, (стр. 33–40). Београд: Асоцијација просторних планера Србије, Универзитет у Београду – Географски факултет. ISBN: 978-86-6283-097-5 (GF)
- Весић, М., **Тодоровић, Н.** (2022). Туризам и угоститељство као фактори одрживог развоја руралних простора Србије. У: Шећеров, В., Ђорђевић, Д. С., Радосављевић, З., Јефтић, М. Р. (ур.): *Девети научно-стручни скуп са међународним учешћем Локална самоуправа у планирању и уређењу простора и насеља, Београд, јун 2022.*, (стр. 299–306). Београд: Асоцијација просторних планера Србије, Универзитет у Београду – Географски факултет. ISBN 978-86-6283-125-5 (GF)

5. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

На основу увида у докторску дисертацију под насловом „ФАКТОРИ УСМЕРАВАЊА ДОМАЋЕ ТРАЖЊЕ КА ТУРИСТИЧКИМ ДЕСТИНАЦИЈАМА У СРБИЈИ” кандидата мср Николе Тодоровића, Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације подноси следећи закључак и предлог:

Докторска дисертација под наведеним насловом представља оригинално научно дело, урађено у потпуности у складу са важећим стандардима и нормама научно-истраживачког рада. Рад је урађен у складу са темом на коју је Наставно-научно веће Универзитета у Београду – Географског факултета дало сагласност.

Дисертација мср Николе Тодоровића урађена је на високом научном нивоу уз поштовање свих важећих стандарда научног рада. Кандидат је, употребом различитих и адекватно одабраних методолошких техника, комплексно обрадио проблематику утицаја кључних фактора усмеравања домаће тражње ка туристичким дестинацијама у нашој земљи. Сложен теоријско-методолошки приступ истраживању, успешно коришћење различитих методолошких поступака, као и детаљна и аналитичка обрада обимне архивске грађе, показују да је мср Никола Тодоровић квалификован за научно-истраживачки рад. Адекватан методолошки приступ који је кандидат прилагодио циљевима и задацима истраживања у овој дисертацији, омогућио је да се на комплексан и холистички начин сагледа актуелно стање развоја домаћег туризма у Србији.

У циљу утврђивања улоге разноврсних чинилаца у усмеравању домаће туристичке тражње у Србији ка домаћим дестинацијама, обављена су истраживања, која су поред традиционално проучаваних фактора тражње (нпр. мотивација туриста, дестинацијски имиџ и ограничења за путовање), обухватила и факторе чији су утицаји истраживани у новијим туризмолошким истраживањима у свету (нпр. туристичка ксенофилија, туристичка таласофилија и туристички етноцентризам), као и факторе настале под утицајем пандемије ковида-19 (ограничења за путовање у иностранство и повећана свест о дестинацијама).

У дисертацији је дефинисан и објашњен модел доношења одлуке при одабиру домаћих дестинација, који указује на важну улогу интраперсоналних ограничења у понашању домаћих туриста у Србији, како по бројности и разноврсности фактора на које утиче тако и по јачини тих утицаја. Бојазан да домаће дестинације неће испунити очекивања и бити вредне датог новца утиче на јачање преференције ка иностраним дестинацијама, негативније представе укупног и посебно афективног имиџа, као и слабије бихејвиоралне намере. Полазну основу за умањење улоге ових фактора

представљају утврђене разлике између типова дестинација и категорија туриста у погледу унутрашњих ограничења појединаца.

У дисертацији су јасно наведене адекватне и научно оправдане мере и активности за побољшање домаћег туризма у Србији као битног сегмента укупног развоја ове делатности у нашој земљи. На основу комплексног истраживања фактора усмеравања домаће тражње ка туристичким дестинацијама у Србији, дефинисани су могући правци будућег планског развоја домаћег туризма, представљени теоријским и практичним моделима који су аналогни предмету проучавања. Основни аспект проучавања јесте туризмолошки, са акцентом на улози фактора који усмеравају домаћу тражњу и утичу на избор туристичких дестинација у нашој земљи, и у том смислу резултати ових туризмолошких истраживања допунили су и осавременили ранија истраживања у односној проблематици.

Примена хетерогених и адекватно одабраних методолошких поступака омогућила је да се процес одабира дестинација у Србији од стране домаће тражње сагледа на савремен и интегралан начин, у односу на ранија истраживања, и креирају конкретне смернице за подизање нивоа задовољства домаћих туриста, веће профитабилности домаћег туризма, а тиме и остварење бољих резултата у домену укупног развоја туризма у нашој земљи.

Имајући у виду научну заснованост, методолошки приступ, научни и практични значај овог рада, као и компетентност и оспособљеност кандидата да се бави научним радом, Комисија предлаже Научно-наставном већу Универзитета у Београду – Географског факултета да се докторска дисертација под називом „**Фактори усмеравања домаће тражње ка туристичким дестинацијама у Србији**”, кандидата мр Николе Тодоровића, прихвати и упуту на коначно усвајање Већу научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду.

Београд, 12. 11. 2023. г.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

др Добрица Јовичић, редовни професор
Универзитет у Београду – Географски факултет

др Марија Белиј Радин, ванредни професор
Универзитет у Београду – Географски факултет

др Вања Павлуковић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду – Природно-математички факултет